

RAMSARSKA KONVENCIJA IN SLOVENSKA MOKRIŠČA

Novi izzivi za ohranjanje mokrišč v 21. stoletju

Uredila
Gordana Beltram

CONVENTION ON WETLANDS
(RAMSAR, IRAN, 1971)

Nacionalni odbor RS za Ramsarsko konvencijo
Ljubljana 2005

Slovenska nacionalna komisija
za UNESCO

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Danube Environmental Forum

Izdajatelj:

Ministrstvo za okolje in prostor

Urednica:

Gordana Beltram

Avtorji besedila:

Gordana Beltram, Franc Bračko, Mitja Bricelj, Vanja Debevec, Jurij Dobravec, Lidija Globevnik, Andrej Hudoklin, Leon Kebe, Vesna Kolar Planinšič, Nejc Jogan, Jaka Marinšek, Alenka Mencinger, Tanja Menegalija, Boris Sket, Peter Skoberne, Andrej Sovinc, Nataša Šalaja, Borut Štumberger, Davorin Tome, Minka Vičar, Milan Vogrin

Recenzenta:

Alenka Gaberščik
Janez Pernat

Lektorja:

Slovensko Majda Tome
Angleško Dwight C. Peck

Oblikovanje in priprava za tisk:

Trajanus d.o.o.

Tisk:

Trajanus d.o.o.

Fotografije so darovali:

Gordana Beltram, Mitja Bricelj, Jurij Dobravec, Andrej Gogala, Andrej Hudoklin, Nejc Jogan, Brane Koren, Tanja Menegalija, Jože A. Mihelič, Tomaž Mihelič, Borut Mozetič, Notranjski regijski park, Park Škocjanske jame, Boris Sket, Peter Skoberne, Iztok Škornik, Milan Vogrin;

Fotografija na naslovni strani:

Notranjski regijski park

Naklada: 1000 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.7(497.4)(252.6)

NOVI izzivi za ohranjanje mokrišč v 21. stoletju : Ramsarska konvencija in slovenska mokrišča / [avtorji besedila Gordana Beltram ... et al.] ; uredila Gordana Beltram ; [fotografije darovali Gordana Beltram ... et al.] - Ljubljana : Ministrstvo za okolje in prostor, 2005

ISBN 961-6392-31-X
1. Beltram, Gordana
220047360

Zahvala

Zahvaljujem se vsem, ki so na različne načine pripomogli k izidu te knjige, predvsem pa avtorjem prispevkov in slikovnega gradiva, sfinancerjem publikacije in posveta (Sekretariatu Ramsarske konvencije, Nacionalnemu odboru za UNESCO, Donavskemu okoljskemu forumu, Ministrstvu za okolje in prostor), vsem udeležencem posveta (februar 2005) in Petru Skobernetu za pomoč pri oblikovanju sklepov; Milanu Vogrinu in Mileni Janežič pri organizaciji posveta, Minki Vičar za pomoč pri pošiljanju gradiva šolam, Ivani Leskovar za tehnično pomoč in pomoč pri pregledu gradiva.

UVODNE BESEDE

Konvencija o mokriščih (Ramsar, Iran, 1971) je med najstarejšimi globalnimi okoljskimi sporazumi in je že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja postavila "preudarno rabo" (wise use) kot celostni pristop pri načrtovanju in upravljanju ter kot nujno izhodišče za ohranjanje mokrišč in njihovih naravnih dobrin. Bila je prva od mednarodnih pogodb, ki so bile namenjene ohranjanju narave in biotske raznovrstnosti vseh mokrišč kot ogroženih ekosistemov. Leta 1992 je Konvencija o biološki raznovrstnosti združila različne zasnove ohranjanja, trajnostne rabe in delitve koristi naravnih dobrin. Ramsarska konvencija pa še vedno ostaja vodilna globalna konvencija, ki opozarja na pomen vode za ohranjanje ekosistema in ekoloških procesov ter z njimi povezanih družbenogospodarskih potreb za zagotavljanje trajnostnega razvoja.

Kljub veliki prepoznavnosti konvencije in 144 državam, ki so se do sedaj zavezale ohranjati in "preudarno rabiti" mokrišča, pa najnovejše raziskave še vedno opozarjajo, da so zaradi človekovega delovanja mokrišča v svetu in na lokalni ravni ogrožena. Še vedno se premalo zavedamo, da nas mokrišča varujejo pred naravnimi ujmami in čistijo vodo, da so vir hrane, vode in sprostitev ter "zibelka biotske raznovrstnosti". Če jih uničujemo, postajamo tudi sami ranljivejši (poplave, onesnažena voda, ...). Pozabljamo tudi, da so mokrišča nujni sestavni del vodnega kroga, da po eni strani potrebujejo vodo za delovanje ekosistema, po drugi pa jo hranijo za človekove potrebe. Svetovni dan mokrišč 2005 opozarja na raznovrstnost teh ekosistemov – *"Raznovrstnost mokrišč je naše bogastvo – ohranimo ga!"* Svetovni dan voda 2005 pa opredeljuje desetletje vode – *"Voda za življenje 2005–2015"*. Voda namreč postaja najbolj cenjena surovina in naloga vseh nas, da jo znamo ohranjati – tako kakovostno kot količinsko – in celostno upravljati, je vse pomembnejša.

Slovenija je s prvim Zakonom o varstvu narave leta 1971 opredelila, da se "s tem zakonom, predpisi, izdanimi na njegovi podlagi, in s splošnimi akti ureja varstvo narave kot celote, tako da se zagotavljajo naravni pogoji za življenje in kulturno razvedrilo človeka". Od takrat do danes so se zakoni spreminjali. Z Zakonom o varstvu okolja (1993 in 2004), Zakonom o ohranjanju narave (1999 in 2004) in Zakonom o vodah (2002) ter Zakonom o gozdovih (1993) je Slovenija tudi na državni ravni sprejela vso temeljno zakonodajo za ohranjanje narave, ki vključuje ohranjanje biotske raznovrstnosti mokrišč, njihovo varstvo in trajnostno rabo njihovih dobrin ter njihovo celostno upravljanje skupaj s povodji.

Poleg tega je Slovenija postala pogodbenica vseh pomembnih mednarodnih okoljskih sporazumov in maja 2004 tudi polnopravna članica Evropske unije. S tem se je zavezala, da bo izpolnjevala mednarodne obveznosti in predpise, ki na evropski ravni pomenijo ohranjanje in trajnostni razvoj naravnih dobrin, vključno z mokrišči in njihovimi številnimi funkcijami. Slovenija se lahko dejavno vključuje v evropsko in globalno delovanje za ohranjanje mokrišč in njihovih številnih "uslug", ki jih opravljajo za naravo in človeka. Za njihovo uspešno ohranjanje pa je ključno delovanje na ravni ministrstev in lokalnih skupnosti, v šolah in vsakdanjem življenju. Z izvajanjem predpisov o varstvu narave, npr. ekološko pomembnih območij in naravnih vrednot, ki so lokalnega in državnega pomena, z vključevanjem območij v evropsko ekološko omrežje Natura 2000 in svetovno pomembna omrežja, kot so ramsarske lokalitete, lahko pripomoremo k njihovemu ohranjanju. Vendar jih bomo lahko dolgoročno ohranjali in uporabljali le, če bomo združili pri izvajanju vse ostale predpise, predvsem s področja urejanja voda, kmetijstva, ribištva in gozdarstva, ter zanje celostno poskrbeli.

Primerjalna prednost Slovenije je njena naravna raznovrstnost. S spoznavanjem, ovrednotenjem in ohranjanjem naših mokrišč, predvsem kraških podzemeljskih in površinskih hidroloških sistemov, lahko Slovenija veliko prispeva k evropskemu in globalnemu poznavanju njihove dinamike in procesov. Za doseganje dobrih rezultatov sta nujni sodelovanje različnih strokovnjakov (posameznikov in ustanov) in vključevanje javnosti. Pri naraščajočem pomenu ohranjanja biotske raznovrstnosti in celostnega upravljanja voda je to izziv, ki ga ne smemo zamuditi.

V tej publikaciji so zbrana nekatera razmišljanja o slovenskih mokriščih, ki naj bodo vsem nam izziv za njihovo ohranjanje in upravljanje ter hkrati v pomoč pri našem nadaljnjem delovanju v Sloveniji in na mednarodni ravni.

Mladen Berginc
predsednik Nacionalnega odbora RS za Ramsarsko konvencijo

Pod pokroviteljstvom UNESCO so nastale in še nastajajo največje svetovne mreže varovanja kulturne in naravne dediščine. Na področju naravne dediščine so to: Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (vpisane Škocjanske jame, 1986), program Človek in biosfera (MAB – mreža biosfernih območij, vpisani Triglavski narodni park in Škocjanske jame) ter Ramsarska konvencija. Slovenska mokrišča, vpisana v ramsarsko mrežo, so predstavljena v tej publikaciji. Za vsako od teh mrež veljajo stroga merila za vključitev vanjo. Že vključeni slovenski naravni spomeniki v te mreže kažejo izjemno naravno bogastvo našega prostora. Posebno mesto pri tem ima slovenski kras in pod sponzorstvom Urada Slovenske nacionalne komisije za UNESCO je potekal mednarodni sestanek o novih pristopih v Ramsarski konvenciji k vrednotenju mokrišč na kraških območjih in možnostih njihovega vključevanja v to svetovno mrežo. Tudi v Sloveniji se zavedanje o pomenu varovanja mokrišč vse bolj širi. V okviru UNESCO šol (svetovna mreža ASP) je potekalo nekaj uspešnih dejavnosti, povezanih s projektom Posvojimo spomenik. Tako učenci v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi prevzemajo skrb za naravne znamenitosti v svojem okolju, med njimi tudi za manjša mokrišča. To izjemno bogato biotsko raznovrstnost bo mogoče uspešno ohranjati in varovati z večjim ozaveščanjem prebivalstva ter njihovim vključevanjem v nacionalne in lokalne načrte trajnostnega razvoja.

Zofija Klemen-Krek
Direktorica Urada za UNESCO

VSEBINA

Uvodne besede

Uvod

1 Ramsarska konvencija in slovenska mokrišča	7
<i>Gordana Beltram</i>	
Ramsarska konvencija o mokriščih danes	7
2 Določanje novih ramsarskih lokalitet	19
<i>Boris Sket</i>	
2.1 Kaj so podzemeljska mokrišča in zakaj so vredna varstva	19
<i>Leon Kebe</i>	
2.2 Cerkniško jezero z okolico	26
<i>Jurij Dobravec</i>	32
2.3 Bohinjsko jezero z zaledjem	
<i>Andrej Hudoklin</i>	
2.4 Dobrava – Jovsi	37
<i>Jurij Dobravec, Alenka Mencinger, Jaka Marinšek, Tanja Menegalijs</i>	
2.5 Šotna barja na Pokljuki	43
<i>Franc Bračko, Borut Štumberger, Davorin Tome</i>	
2.6 Še nekatera slovenska mokrišča, ki ustrezajo merilom ramsarskih lokalitet (Razstava ob 30. letnici Ramsarske konvencije, 4. evropska regionalna konferenca Ramsarske konvencije, Bled, oktober 2001)	48
3 Preudarna raba mokrišč	50
3.1 Program CEPA 2003–2008	50
<i>Milan Vogrin</i>	
3.1.1 Reka Donava – reka, ki povezuje in Donavski okoljski forum	50
<i>Minka Vičar</i>	
3.1.2 Izobraževanje o pomenu ohranjanja naravne in kulturne dediščine mokrišč: sodelovanje Javnega zavoda Parka Škocjanske jame s šolami in izvajanje programa CEPA na lokalni ravni	54
<i>Vanja Debevec</i>	
3.1.2.1 Park Škocjanske jame, Slovenija – kraško podzemeljsko mokrišče in izobraževalni center	58
3.2 Upravljanje z mokrišči	62
<i>Andrej Sovinc</i>	
3.2.1 Krajinski park Sečoveljske soline – usklajevanje interesov in priprava načrta upravljanja	62
<i>Nataša Šalaja, Vesna Kolar Planinšič</i>	
3.2.2 Obnova Škocjanskega zatoka	67
<i>Nejc Jogan</i>	
3.2.3 Invazivne tujerodne vrste in mokrišča	73
<i>Peter Skoberne</i>	
3.2.4 Slovenska mokrišča in Natura 2000	80
<i>Lidija Globevnik</i>	
3.2.5 Mokrišča in upravljanje voda	87
4 Mednarodno sodelovanje	91
<i>Mitja Bricelj</i>	
Mokrišča Slovenije in regionalno sodelovanje	91
5 Priloge	94

UVOD

Letošnji dan mokrišč 2. februar 2005 je potekal v znamenju gesla "Raznoverstnost mokrišč je naše bogastvo – ohranimo ga!" Ob tej priložnosti sta Ministrstvo za okolje in prostor ter Donavski okoljski forum organizirala posvet, na katerem so avtorji predstavili svoje prispevke. Udeležilo se ga je okoli 50 predstavnikov strokovne in širše javnosti ter občil. Skupna spoznanja lahko strnemo v nekaj ugotovitev in sklepov. Konvencija o mokriščih (Ramsar, Iran, 1971) je bila predhodnica sodobnega celostnega razmišljanja o upravljanju naravnih dobrin, ki se kaže tudi v Sloveniji ob spoznanju:

- da je bogastvo slovenske biotske raznoverstnosti močno povezano z ohranjanjem mokrišč, površinskih in podzemeljskih, in trajnostno rabo naše skupne dobrine – VODE,
- da je VODA z živim in neživim svetom osnova za nastanek, obstoj in razvoj mokrišča,
- da človek s svojimi posegi v naravo in okolje vpliva na spreminjanje mokrišč,
- da voda ne pozna političnih meja in so lahko uspešne samo rešitve v sodelovanju na ravni regije/subregije.

Da bi v Sloveniji zagotovili dobro ekološko stanje mokrišč in njihovo nemoteno delovanje ter da bodo mokrišča dobro "opravljala ključne naloge" za človeka in naravo, so udeleženci posvetovanja sprejeli naslednje sklepe in predloge:

Splošni sklepi:

- 1) Zagotoviti medsektorsko sodelovanje pri načrtovanju in upravljanju naravnih dobrin mokrišč, ohranjanju nalog, ki jih "opravljajo" mokrišča. Konkretno naloge izvajamo predvsem z nacionalno okoljsko zakonodajo in predpisi EU. Pri tem je treba:
 - a. ovrednotiti mokrišča po ekoloških, hidroloških in hidromorfoloških kazalcih;
 - b. pripraviti celostni program izobraževanja, ozaveščanja in obveščanja (CEPA), ki pomeni tako vključevanje v šolski sistem kot tudi široko ozaveščanje javnosti;
 - c. opredeliti posebnosti kraških mokrišč v evropskem in svetovnem merilu: z vidika ogroženosti, biotske raznoverstnosti in vodnih virov, pri čemer so izkušnje in vloga Slovenije pomembne v Evropi in svetu;
 - d. rešiti vprašanje invazivnih vrst na državni ravni.
- 2) Poskrbeti za izvajanje Ramsarske konvencije na različnih ravneh v regiji: vključevanje v upravljanje voda in rabe naravnih dobrin na ravni Evrope (direktive EU), Donave (ICPDR in Savski sporazum) in Jadrana (Barcelonska konvencija, Jadransko-jonska pobuda, Slovensko-italijansko-hrvaška komisija za varstvo Jadrana).

Konkretni predlogi:

1. V okviru programa izobraževanja, ozaveščanja in obveščanja (CEPA) razširiti mrežo šol na druga zavarovana območja in vzpostaviti sodelovanje z njihovimi upravljavci.
2. Pripraviti posvetovanje na temo pomena podzemeljskih mokrišč in njihove biotske raznoverstnosti.
3. Predlagati postojnsko-planinski jamski sistem za ramsarsko lokaliteto.
4. Ob prizadevanjih za preudarno rabo mokrišč vzpostaviti povezavo z Nacionalno turistično organizacijo, Turistično zvezo Slovenije in njenimi društvi.
5. Za ohranitev mrtvice Cola pri Brežicah preveriti, ali je mogoč popravek lokacije gradnje nasipa nove hidroelektrarne.
6. Za upravljanje mokrišč vzpostaviti povezave znotraj ministrstva, na državni in lokalni ravni.
7. Spodbuditi izdelavo nacionalnega akcijskega načrta za preprečevanje vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst.
8. Dejavnosti za ohranjanje mokrišč vključiti v program Svetovne zveze za ohranitev narave, ki spremlja izvajanje ukrepov za zmanjšanje upadanja biotske raznoverstnosti ("IUCN Countdown 2010") tudi na državni ravni.

Zapisali:

Gordana Beltram
Peter Skoberne
Milan Vogrin